

надра, повітряний простір, водні та інші ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони є об'єктами права виключної власності народу України. Перелічені об'єкти є загальнодержавною власністю, для яких законодавець встановив особливий правовий режим. Тобто, всі ці об'єкти, в чийому би користуванні чи володінні не знаходились, вважаються власністю народу України. З аналізу наведеної статті складається враження, що законодавець передбачив ще одну форму власності. Однак комплексний аналіз цього Закону усуває таке припущення. На думку автора, власність народу України – економічна категорія, а право державної власності з цієї точки зору – лише одна з правових форм реалізації економічних відносин. Тому власність держави – юридичний аспект власності народу

На закінчення, варто ще раз відмітити, що особлива актуальність удосконалення правового регулювання управління об'єктами державної власності обумовлена, перш за все, стратегічною значимістю, яку вони мають для економіки та безпеки держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Спасибо И. Научно-практический комментарий Закона Украины «О собственности». -Х.: Ксилон, 1996. –95 с.

2. Офіційний сайт Фонду державного майна України –URL: www.spfu.gov.ua

3. Розпорядження Кабінету Міністрів України “Про

схвалення Концепції політики Кабінету Міністрів України щодо управління об'єктами державної власності”// Урядовий кур'єр. -11 жовтня 2001 р. -№ 185.

4. Указ Президента “Про невідкладні заходи щодо впорядкування діяльності державних (національних) акціонерних та холдингових компаній” // Урядовий кур'єр. -14 листопада 2001 р. -№ 210.

5. Розпорядження Президента “Про Комісію з перевірки процесів створення, приватизації та фінансово-господарської діяльності державних (національних) акціонерних та холдингових компаній”// Урядовий кур'єр. -4 травня 2001р. -№ 78.

6. Постанова Кабінету Міністрів “Про створення холдингової компанії “Укрзалізремаш” // Офіційний вісник України. –8 червня 2001 р., № 21.

7. Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс. -М.: Наука, 2001. –651 с.

8. Указ Президента України “Про Основні напрями конкурентної політики на 2002-2004рр.”// Урядовий кур'єр. -28 листопада 2001 р. -№ 221.

9. Послання Президента України “Європейській вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки” // Урядовий кур'єр. -4 червня 2002 р. -№ 100.

10. Рябченко О.П. Держава і економіка: адміністративно-правові аспекти взаємовідносин. -Х., 1999 –299с.

Надійшла до редколегії 10.02.2003

ИВАЩЕНКО О.Н. ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ УПРАВЛЕНИЯ ОБЪЕКТАМИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ СОБСТВЕННОСТИ
Рассмотрены принципы и особенности осуществления политики государства в области управления государственной собственностью

***

IVASHCHENKO O.N. FEATURES OF LEGAL REGULATION OF CONTROL OF OBJECTS OF A STATE OWNERSHIP
The principles and features of implementation of state policy in a control area by a state ownership are reviewed.

УДК 351.858

Ю.М. КОЛОМІЄЦЬ, канд. юрид. наук, доц.
О.В. ТКАЛЕНКО, М.В. БІДЮКОВА

Національний університет внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ВИБОРЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА – ШЛЯХ ДО ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглянуті питання впливу виборчої системи на затвердження в державі дійсного народовладдя шляхом свідомого вибору народних представників до вищих органів влади.

Україна стоїть на порозі нових виборів, тому пошук нових, найбільш досконалих підходів до виборчого процесу та виборчого законодавства є актуальним саме

сьогодні, бо державне будівництво, трансформація суспільства від тоталітаризму до демократії неможливі без досконалого виборчого законодавства. У зв'язку з цим

зростає кількість публікацій у наукових виданнях і в засобах масової інформації щодо цієї теми, немов би підтверджуючи нагальну важливість цього напрямку дослідження.

Питання пошуку найбільш ефективної виборчої системи в Україні є об'єктом пильного обговорення як політичними діячами вищої ланки, так і вченими-науковцями та громадськістю. Аналіз еволюції виборчого законодавства свідчить про тенденцію до заміни мажоритарної системи пропорційною. Правове вирішення питання на користь пропорційної виборчої системи можливе тільки за високий авторитет політичних партій, яких в Україні понад 100. Розв'язання проблеми удосконалення виборчого законодавства в більшості публікацій пропонується шляхом затвердження змішаної виборчої системи з різноманітними уточненнями із метою узгодження інтересів різних соціальних груп населення. Більшість досліджень не враховує однак, що в основі вільного виборчого права повинен лежати *свідомий* вибір, як це закріплено у ст.71 Конституції України.

Взагалі рівень розвитку народовладдя залежить від реально існуючого механізму виявлення і здійснення волі народу під час виборів. Розглянемо питання впливу виборчої системи на затвердження в державі дійсного народовладдя, тобто свідомого вибору народних представників до вищих органів влади.

Найбільш ефективно вплив населення на управління державою може здійснюватися у формі прямого народовладдя, під яким розуміється безпосередня участь громадян у здійсненні державної влади, їх пряме волевиявлення під час прийняття державних рішень [1].

Однак із розвитком і зміцненням будь-яких держав, ускладненням їх політичних систем стало неможливим вирішувати усі питання загальнодержавного значення шляхом залучення до цього всього населення, чисельність якого постійно збільшувалася. За цих умов зародилася і набула поширення інша форма народовладдя – представницька. Такі представницькі органи можуть називатися по-різному – парламент, народні або національні збори, конгрес тощо. Як зазначено у Декларації про державний суверенітет України, повновладдя народу реалізується на основі Конституції як безпосередньо, так і через народних депутатів. Від імені всього народу може виступати виключно Верховна Рада України [2].

Перш, ніж розглядати питання про виборчу систему, треба розібратися в чому полягає сутність виборів, дати визначення поняттю “вибори”.

Вибори є актом, умови та процедура якого регламентуються державою. Завдяки виборам народ, оголошений в Конституції єдиним джерелом влади, виражає власну волю щодо складу народного представництва. Виборча система покликана, з одного боку, забезпечити права кожного громадянина, а з іншого – сприяти підвищенню ефективності функціонування законодавчих органів. Здійснення виборів з юридичної точки зору

треба розглядати як процес, найважливішою стадією якого є голосування.

Отже, вибори в Україні – це передбачена Конституцією та законами України форма прямого народовладдя, яка є волевиявленням народу шляхом таємного голосування щодо формування представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Визначальним для характеристики виборів як форми реалізації ідей представницької демократії є поняття виборчої системи. Виборча система – це встановлений Конституцією і законодавством порядок визначення результатів виборів. Існують три різновиди виборчих систем, кожна з яких має багато конкретних варіантів. Це мажоритарна, пропорційна і змішана виборчі системи.

Мажоритарна система є найстарішою серед виборчих систем і застосовується у 83 країнах світу (США, Франція, Великобританія, Канада та ін.). Назва її походить від французького *majority*, що означає “більшість”. За мажоритарною системою депутатські мандати (один або кілька) від округу одержують тільки ті кандидати, які отримали встановлену законом більшість голосів, а усі інші кандидати вважаються не обраними. Залежно від того, як визначається більшість голосів, необхідна для обрання кандидата, розрізняють: 1) мажоритарну систему абсолютної більшості; 2) мажоритарну систему відносної більшості; 3) мажоритарну систему кваліфікованої більшості. При застосуванні мажоритарної системи виборчі округи найчастіше бувають одномандатними. В одномандатних округах голосують, як правило, персоніфіковано, у багатомандатних – як за певних осіб, так і за партійними списками [3].

Мажоритарна система сприяє успіху великих та впливових партій. Вона не забезпечує адекватного представництва усіх верст населення, бо інтереси майже 49 % виборців не враховуються. До того ж, у посткомуністичних країнах СНД мажоритарна виборча система в умовах відсутності впливових політичних партій сприяє на виборах успіху представників центральної та місцевої господарської та управлінської номенклатури.

Другим різновидом виборчої системи є пропорційна система. Вперше вона була запроваджена у 1889 р. у Бельгії, а тепер 57 країн використовують цю систему, в тому числі Ізраїль, ФРН, Іспанія, Італія та ін. Головна відмінність її від мажоритарної виявляється в тому, що вона ґрунтується не на принципі більшості, а на відповідності завойованих партією депутатських мандатів кількості одержаних нею на виборах голосів. Ця система може бути застосована тільки у багатомандатних округах. Це і зрозуміло: якщо округ одномандатний, то одне депутатське місце не можна розділити між кількома претендентами (партіями). Тому така система не може бути використана при виборах Президента [3].

Прихильники введення в Україні пропорційної виборчої системи розглядають пропорційне представництво як сприяння посиленню ролі партій у житті суспіль-

ства та держави, позитивний вплив на формування сучасної політичної культури громадян. Пропорційна виборча система може бути застосована в Україні в майбутньому, якщо партії матимуть довіру у населення. На жаль, у 2000 році довіра до партій у населення коливалася у межах 0,7-0,8 відсотка всієї чисельності виборців. Беручи до уваги те, що лише 2 % громадян України мають належність до якоїсь партії, введення пропорційної системи призвело б до порушення статей 21, 68 Конституції України про те, що усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, і мають неухильно дотримуватися Конституції України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [4].

Оскільки обидві системи виборів мають як переваги так і недоліки, логічним і обґрунтованим можна вважати введення в Україні змішаної системи виборів. При її застосуванні досягається максимально точне представництво інтересів громадян. До того ж, вона є засобом компромісу між необхідністю забезпечити стабільність уряду, ефективність роботи парламенту та потребою демократичного представництва різних сил. Змішана система пройшла випробування на виборах народних депутатів в 1998 р. Результати виборів довели, що ця система найбільш пристосована до реалій українського політичного життя.

З впевненістю можна сказати, що виборча система України не стоїть на місці, а постійно вдосконалюється. До речі, становлення інституту виборів в Україні пройшло складний шлях - тільки за останні 11 років нам були представлені закони про вибори як депутатів, так і Президента [5].

Найрадикальніших змін зазнав Закон "Про вибори народних депутатів України" - була введена нова виборча система (змішана), тому що попередня (мажоритарна абсолютної більшості) виявилася непридатною для України. Так, у вересні 1994 р. в Україні проходили вибори депутатів до Верховної Ради за мажоритарною системою. Але, незважаючи на те, що відбулося декілька турів голосувань, держава так і не змогла одержати повноцінного законодавчого органу (після перших двох турів було обрано лише трохи більше 300 депутатів). Однак цієї кількості вистачило, щоб вибори були визнані такими, що відбулися, а нова Верховна Рада розпочала роботу.

Закон в редакції від 18.11.1993 року передбачав надзвичайно складну процедуру обрання депутатів. Це призвело до проведення повторних турів виборів, на що були витрачені значні кошти з державного бюджету. Як показує практика, активність виборців у другому турі (чи при проведенні повторних виборів) значно знижується. Оскільки за законом для того, щоб вибори були визнані такими, що відбулися, треба, щоб у них взяли участь більше 50 % від числа виборців, внесених до списків виборців даного округу, тому зрозуміло: кілька разів вибори визнавалися такими, що не відбулися. Крім того, навіть якщо вибори визнані такими, що відбулися,

кандидат у депутати вважався обраним, якщо він набрав більше 50 % голосів виборців, але не менше як 25 % від числа виборців даного округу. Звісно, реалізувати це дуже важко. Виходило так: люди, які займають активну громадську позицію, взяли участь в виборах, але їх волевиявлення не було враховане лише тому, що більша частина виборців даного округу з якихось причин проігнорувала вибори. Встановлення нижнього ліміту виборчої активності суперечило Конституції, згідно з якою участь у виборах - це право громадян, а не обов'язок [6].

Закон "Про вибори народних депутатів України" 1998 р. встановлює змішану (мажоритарно-пропорційну) виборчу систему. Новий Закон України "Про вибори народних депутатів" 2002 р. теж встановлює змішану виборчу систему, що найбільш відповідає Україні на даному етапі розвитку.

Виборча компанія та вибори 2002 р. вже пройшли. Причиною багатьох передвиборчих порушень є недосконало розроблений Закон "Про вибори народних депутатів України", прийнятий людьми, які представляють законодавчу владу до виборів та будуть представляти її потім. Закон треба допрацьовувати, вагомих доробок потребують деякі положення, але головне - робити це треба зараз, а не за декілька тижнів до проведення інших парламентських виборів [7].

Чи відбудеться трансформація виборчої системи в Україні у напрямку від змішаної до пропорційної? На перший погляд - навряд чи, оскільки 300 голосів, необхідних для подолання президентського "вето", знайти в стінах парламенту вкрай важко [8].

У той же час, п'ять років тому мало хто вірив і в те, що таку ж кількість голосів вдасться зібрати у Верховній Раді під час ухвалення тексту нової Конституції.

Підбадьорюючими для прибічників пропорційної системи є дві обставини. По-перше, кількість прихильників пропорційних виборів хоч і не дотягує до конституційної, але помітно перевищує просту більшість голосів. За подолання "вето" голосувало 252 депутати, а за ухвалення пропорційного законопроекту в новій редакції - 262. З них, як зазначалось вище, значна кількість - із числа фракцій, названих "президентськими". По-друге, трансформація виборчої системи від змішаної до пропорційної може стати одним із ключових пунктів перетворень у відносинах влади і опозиції. В такому разі згода глави держави на пропорційні вибори виглядатиме як можливий і допустимий компроміс з боку Президента [8].

Дуже добре, що запроваджена нова процедура формування всіх виборчих комісій із гарантованою участю в них представників політичних партій та кандидатів, які беруть участь у виборчих перегонах. Якщо будуть виявлені порушення, вони повинні усуватися виборчими комісіями. Порушники закону повинні притягатися до належної юридичної відповідальності. Центральна виборча комісія зобов'язана встановлювати об'єктивно

вірний підсумок виборів

Перехід від чотирирівневого типу побудови виборчих комісій (дільнична – районна (міська) – обласна – Центральна) до трьохрівневого (дільнична – окружна – Центральна), зменшив можливості адміністративного впливу на роботу комісій та підвищив оперативність проходження інформації при виборах. Передача основних функцій по організації виборчих кампаній в одномандатних виборчих округах до окружних виборчих комісій включно з правом визначення особи обраного депутата сприяло більшій оперативності виборчого процесу. За Центральною виборчою комісією при цьому залишилось право розгляду апеляцій щодо правильності рішень окружної комісії [9].

Реформування політичної системи, зокрема виборчого законодавства в Україні, в останній час набуло активного пошуків. Так, президентом України Л.Д. Кучмою запропонована політична реформа, однією зі складових якої є нова структура парламенту. А саме – розподіл парламенту на дві палати: одна формується за пропорційною системою, друга – за мажоритарною. Метою другої палати стане забезпечення надійного представництва територій України [10].

Однак, якими не були б нові виборчі закони та шляхи удосконалення виборчої системи України, якщо соціальні опитування населення свідчать про те, що 84 % опитаних вважають, що в державі немає справжніх політичних партій, то, насамперед, треба повернути віру народу у парламент та Президента. Треба зробити такий уряд, який би відображав реальний стан суспільства, був спроможний виконати свої обов'язки, вивести

Україну з кризи. Всі сили потрібно докласти до процесу вдосконалення державного уряду та системи виборів, від яких, до речі, залежить майбутнє життя, та благополуччя нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чиркин В.Ч. Основы конституционного права: Учебное пособие. –М.: Манускрипт, 1996. – 272 с.
2. Декларація про суверенітет України від 16.07.1990р.
3. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. –К.: АртЕк, Вища школа, 1998. –264с.
4. Конституція України. –Х.: Консум, 1996. – 48с.
5. Лавринович О.В. Виборче законодавство України та проблеми його вдосконалення: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.02 /НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. –К., 2001. –16 с.
6. Березнюк О. Вибори народних депутатів України // Право України -1995. –№ 5-6.
7. Какой закон такие и выборы // Юридическая практика. -№ 15. -10 апреля 2002.
8. Білоус А. Пропорційні вибори в Україні: ілюзії чи реальність // Нова політика. -2001. -№ 1. –С.4-5.
9. Виборча система України // Нова політика. -2001 - № 1. –С.6-8.
10. На суд общественности // Голос Украины -№ 44. -7 марта 2003.

Надійшла до редколегії 19.03.2002

КОЛОМИЕЦ Ю.Н., ТКАЛЕНКО О. В., БИДЮКОВА М.В. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИЗБИРАТЕЛЬНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА – ПУТЬ К ДЕМОКРАТИЧЕСКОМУ ОБЩЕСТВУ

Рассмотрены вопросы влияния избирательной системы на утверждение в государстве настоящего народного волеизъявления путем осознанного выбора народных представителей в высшие органы власти.

***

KOLOMIETS JU.N., TKALENKO O.V., BIDJUKOVA M.V. PERFECTING OF THE ELECTORAL LOCAL LAW - PATH TO THE DEMOCRATIC SOCIETY

The problems of influencing of an electoral system on the statement in the state of the real people government are reviewed by the realized selection of the national quotes in the supreme organs of authority.

УДК 340.342

Л.О. КОРЧЕВНА, канд. юрид. наук, доц.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова

ДОГОВІРНА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА О. ХЕФФЕ

Розглядаються витoki, сутність і методологічне значення сучасної договірної теорії держави і права

Сьогодні найбільш відомим дослідником договірної теорії держави і права є німецький правник Отфрід Хеффе.

Перш за все, вчений досліджує проблему: якими є

витoki сучасної теорії договору?

Історія свідчить, що мотив договору своїм витokом має державно-правову думку давніх греків, римлян і германців. Стоїки обстоювали конвенціоналістську